

Мальчикова Д.С. Методологічні орієнтири геопланування приморських регіонів / Д.С. Мальчикова // Геоекологічні проблеми басейну Азовського моря та шляхи їх вирішення. Зб. наук. праць. – Мелітополь: Друк. «Люкс», 2010. – С. 46-50.

Мальчикова Д. С.

Херсонський державний університет

esgeogr@ksu.ks.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ГЕОПЛАНУВАННЯ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ

Геопросторову неоднорідність умов життєдіяльності суспільства зумовлюють відміни у позиційних, природних, демографічних, соціально-економічних, інфраструктурних складових суспільного розвитку. Прибережні, зокрема приморські регіони, в межах яких утворюються специфічні аквально-територіальні комплекси, локалізують значну частину продуктивних ресурсів, що мають виняткове природне, історичне, культурне та економічне значення. Саме тому ці території з давніх часів приваблювали людей для проживання і діяльності. Разом з тим, традиційна система природокористування та його регулювання в прибережних регіонах вже не може протистояти таким явищам і тенденціям, як надмірна експлуатація і деградація прибережних водних і суходільних екосистем, посилення забруднення та депонування відходів, привнесення чужорідних видів та ін. Це зумовило виникнення останнім часом праць [1, 2], в яких обґрунтовується, що довготривалий розвиток прибережних територій можливий лише на принципах стійкого розвитку. Саме тому раціоналізація управління природокористуванням та й взагалі всією діяльністю в прибережних зонах не може не зважати на принцип обмежень і має бути спрямована на гармонізацію економічних, соціальних та екологічних аспектів людської діяльності.

В сучасних умовах, коли головною метою і рушійною силою соціально-економічного поступу стає людина, вирішальну роль у визначенні цілей та прогнозуванні регіонального розвитку відіграють роботи з планування територій, оскільки вони (на відміну від галузевих прогнозів) безпосередньо

спрямовані на потреби людини. Практика управління прибережними територіями в розвинутих державах свідчить про те, що найбільш раціональним підходом до досягнення цілей стійкого розвитку на таких територіях є комплексне (інтегроване) управління. Не можна казати, що такий підхід невідомий в Україні, але й важко навести приклади успішного його запровадження принаймні на демонстраційному локальному рівні. На даний час існує безліч вагомих і не дуже причин, які не сприяють, а то й гальмують запровадження інтегрованого управління прибережними зонами в національну політику і практику.

Географи підійшли до ідеї впорядкування та планування територій наприкінці XIX ст., коли стали очевидними соціально-екологічні та соціально-економічні негаразди недостатньо спланованих великих міст та їх приміських зон, міських агломерацій, промислових районів, курортних зон. Геопланування як сучасний «інструментарій» впорядкування географічного середовища в межах регіону спирається на сучасні концепції територіальної організації суспільства, природних каркасів екологічної безпеки територій, систем розселення, територіальних систем виробничої та соціальної інфраструктури, територіальних систем виробництва та обслуговування, територіальних рекреаційних систем, якості життя населення. При цьому слід акцентувати, що за сучасною методологією [4] головна мета планування територій – підвищення якості життя населення, шляхом пошуку найкращого просторового поєднання природи – населення – господарства на кожній ділянці території, у регіонах та країні в цілому. Геопланування регіону потребує глибокого розуміння його ролі і місця у господарському комплексі країни, особливостей структури його економіки, спеціалізації, пріоритетних проблем соціального та економічного розвитку.

Для приморських регіонів відповідно до приморсько-фасадного типу територіальної організації населення і господарства необхідно враховувати соціально-економічну ешелонованість відносно берегової лінії і території, і акваторії, а також специфічне поєднання видів господарської діяльності.

Зауважимо, що незважаючи на наявність загальних рис територіальної організації приморських регіонів, вони значною мірою різняться внаслідок різноманіття природних, демографічних, розселенських, соціально-економічних, інфраструктурних характеристик тощо.

Використання приморських територій (ПТ), інтегральне управління ними і геопланування приморських регіонів базується на такому узагальненому баченні специфіки, обмежень у використанні, пріоритетів розвитку господарської діяльності (рис. 1):

середовища до рівня, при якому наслідки забруднення перестають бути проблематичними.

Рис. 1. Обґрунтування планувальних та управлінських заходів в приморських регіонах

З суспільно-географічних позицій в основу геопланування приморських регіонів мають бути покладені такі положення:

1. Морська екосистема як основа формування унікальності приморських територій, незважаючи на втручання людини і інтенсифікацію господарської діяльності, має зберігати свою еволюційну збалансовану структуру та врівноважені динамічні тенденції, навіть зазнаючи при цьому змін, небажаних для господарського використання акваторії та приморських територій.

2. Збалансований розвиток можливо забезпечити винятково шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів і структурно-технологічної трансформації виробництва, причому порушення екологічних зв'язків, викликане зростаючим ресурсоспоживанням, неврахуванням наслідків господарської діяльності, повинно нейтралізуватися системою природоохоронних заходів до рівня асимілятивних можливостей природи.

3. Рациональне використання ресурсів приморських територій полягає у органічному поєднанні вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем у процесі комплексного геопланування з основним методологічним орієнтиром на підвищення якості життя населення.

4. Розробка стратегії економічно ефективного і рационального природокористування в межах приморських регіонів, прийняття відповідних тактичних рішень, які забезпечували б підтримку стійкості геосистем в умовах антропогенного тиску на них, створення оптимального співвідношення між економічним зростанням, нормалізацією якісного стану природного

середовища, суспільними вимогами (зростанням матеріальних і духовних потреб населення).

Практика планування приморських територій, що склалася на даний час, базується на врахуванні наступних обставин [1]:

- 1) ПТ можуть включати землі практично усіх категорій цільового призначення, визначених Земельним кодексом України] та Генеральною схемою планування територій України;
- 2) земельні ділянки ПТ перебувають в державній, комунальній та приватній власності, що не може не впливати на перспективне планування використання ПТ;
- 3) ПТ включає землі охоронного характеру (прибережні захисні смуги, охоронні зони навколо цінних природних територій і об'єктів, охоронні зони навколо техногенних об'єктів, зони санітарної охорони та ін.) та зони особливого режиму використання;
- 4) рекреаційні ресурси (головним чином пляжні води) є основним природним багатством ПТ, використання яких визначає ключовий напрямок розвитку приморських територій;
- 5) наявність водної (морської) частини ПТ обумовлює чи не головну особливість її планування й використання, що пов'язано з наявністю морегосподарського комплексу.

Таким чином, наявність морської частини, а також пов'язаних з нею рекреаційних можливостей та охоронних територій створює особливі умови й накладає особливі вимоги на планування розвитку приморських територій. Ці обставини враховані при розробці Схеми планування території узбережжя Чорного та Азовського морів для застосування у Донецькій, Запорізькій, Херсонській, Одеській, Миколаївській областях та АР Крим [3], разом з тим, необхідним, на наш погляд, є конкретизація методичних підходів геопланування приморських регіонів (зважаючи на їх різноманіття в межах України) та відповідна диференціація схем планування приморських територій.

Список літератури і джерел:

1. Карамушка В.І. Просторове планування розвитку прибережної смуги морів України / В.І. Карамушка. – Одеса: Типографія "Принт Бистро", 2009. - 55 с.
2. Рекомендації з планування території прибережної смуги морів. Друга редакція, 2009 р. / Підгот. Т. Панченко // Режим доступу до джерела - http://www.ecbsea.org/files//content/Guidelines%20on%20Territorial%20Planning%20in%20Coastal%20Zone%20for%20Ukraine_Ukr.pdf
3. Схема планування території узбережжя Чорного та Азовського морів для застосування у Донецькій, Запорізькій, Херсонській, Одеській, Миколаївській областях та АР Крим / УДНДППМ "Діпромісто". – К.: 2006. – 230 с.
4. Топчієв О. Г. Методологічні засади геопланування регіонів /О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, А. М. Шашеро // Український географічний журнал. – 2010. – № 1 (69). – С. 23-31.